

Riksrådsforhandlingene II

Taler

Jacob Stenersen Worm-Müller

Dato

26 april 1941

Sted

London Radio

- 1 Som jeg fortalte sist, fortsatte forhandlingene likevel etter at tyskerne mandag kveld den 15. juni hadde avvist det norske forslag. En rekke stortingsmenn kom nå mer eller mindre tilfeldig til stede. Noen kom lørdag, andre kom søndag, flere kom mandag og enkelte tirsdag, og ble uten forberedelse og uten å kjenne til hva
- 5 som hadde passert før, trukket inn i forhandlingene som nå ble ført av Presidentskapet alene, sammen med representanter for hvert parti. Det foregikk så å si ved en overrumpling. Alt skulle gå så fort. Ultimatum, avgjørelse straks, ellers ville de største ulykker ramme Norge! Samtidig rullet de tyske panseravdelinger uopphørlig gjennom de sprengte franske armeer, som ikke
- 10 engang kunne holde Loirelinjen. Derfor var de norske forhandlere på vikende front hele søndagen, framsatte stadig nye forslag for å søke å redde stumpene, men ble drevet tilbake fra skanse til skanse under vekten av de tyske trusler.

- Det skamløse forlangende om at avsettelse av konge og regjering skulle skje i
- 15 selve Eidsvollsbygningen og som virket opprørende på de norske forhandlere, viste seg imidlertid ikke å være utslag av tysk sadisme, men utslag av den tyske kjempedumhet i psykologi. Kravet var nemlig ikke noe tilsiktet forsøk på å krenke og ydmyke oss. En av de tyskvennlige nordmenn, som i god tro og forfengelig geskjeftighet løp fram og tilbake mellom linjene, hadde på forhånd
- 20 fått vite ultimatumets innhold og fortalte det til en av Oslos mest framragende advokater, som var en mester i ironiske og vittige replikker. "Da synes jeg riktignok de skulle gjøre det i Eidsvollsbygningen," sa han. Tyskerne tok denne sarkasme for alvor og ble meget forbauset da nordmennene protesterte mot denne helligbrøde. "Det var ikke for å fornærme dere," sa de, "men for å hedre
- 25 dere." Vi valte Eidsvoll forat det skulle skje in einer feierlichen Weise." Og så lot de kravet falle. Men de fastholdt bestemt at Kongen, hans hus og Regjeringen måtte avsettes. De var villige til å diskutere formen, men realiteten var et ultimatum. Herr Delbrügge gjentok sin trusel om de tyske kommissærer, men han la til: "denne ordning behøver jo ikke bli evig. Vi vil senere sette inn en

norsk regjering, og det blir i tilfelle en regjering som dere nødvendig vil ha og som vi vil understøtte helt og fullt og gi full propagandafrihet". Som et eksempel på nazistisk tankegang og på hvilket svalg det er mellom norsk og tysk oppfatning, kan en uttalelse av Delbrügge anføres: Han ønsket at vi skulle være klar over at

35 Føreren er en venn av heroisk opptreden og har en generøs innstilling overfor dem som viser tapperhet. Hvis man derfor forteller ham at det har kostet det norske folk meget å ta denne beslutning om å avsette konge og regjering, så ville man derved hos ham kunne vinne noe vesentlig, som det ville være utelukket å kunne vinne om man ventet med å ta avgjørelsen til den ble en platt

40 selvfølgelighet. "Husk denne mentalitet hos vår Fører." En nærmere sammenslutning av det germanske folk er vårt mål. Vi må forlange en viss heroisme hos dem som vi vil regne som våre "Mitganger". Det er dette skamløse vrøvl som er den nye ordens ånd.

45 Søndag aften forkastet også tyskerne et nytt norsk forslag, hvorefter Stortinget skulle oppnevne et Riksråd som midlertidig skulle overta de funksjoner som forfatningen hadde pålagt kongemakten. De norske forhandlere søkte fremdeles å unngå den direkte avsetning av konge og regjering. Dette krav ble mandag den 17. juni i detalj framsatt av Delbrügge. Det var den dagen Frankrike kapitulerte.

50 Vi husker alle hvilket fryktelig inntrykk det gjorde på oss alle, hvor fortvilet stemningen ble. Når helten fra Verdun, Marskalk Pétain, bad om våpenstillstand og sviktet England og alle oss andre som fremdeles kjempet, til tross for at hele den franske flåte, det franske imperium og dets armeer var intakt, måtte stillingen være den at også England innen kort tid var beseiret.

55 Denne meddelelsen kom som en bombe på forhandlerne og trykket dem ytterligere i kne. De gav etter, men ville ikke avsette Kongen, men bare suspendere ham inntil fredsslutningen. Derfor var forhandlingene brutt mandag kveld, men om natten, under inntrykk av katastrofen, gikk man med på å henstille til Kongen om å abdisere. Denne innrømmelse utnyttet Terboven

60 neste dag og tvang Stortingets presidentskap og partiførerne til å undertegne en erklæring at de gikk med på innholdet i det tyske ultimatum og at de ville stemme for Kongens avsettelse, hvis han avslo å abdisere. Derimot ville de ikke garantere for at Stortinget gjorde det. Ingen av de stortingsmenn som hadde vært til stede utenom partiførerne var bundet. Tross førernes kapitulasjon, stod

65 Stortinget fremdeles fritt. Det er et av de sørgeligste dokumenter i hele vår historie. Men når vi først skal dømme disse menn, må vi ikke glemme det veldige sammenbrudd som skjedde i de dager. I september ville de neppe ha undertegnet samme dokument, og de hadde gått til disse smertelige ofre, som de

70 sa, "fordi vi anså det nødvendig for å unngå uoverskuelige følger av den art, at vi mente det var uforsvarlig å bringe dem over land og folk, og som ville bli avgjørende for landets framtid." Og dessuten trodde de sikkert at de nå sikret var forfatning og landets framtid ved et norsk styre.

75 Det var nå de store skuffelser kom, og det viste seg at tyskerne ikke holdt sine løfter. Presidentskapet hadde gått ut fra at det kunne fortelle Kongen og Regjeringen hva og hvordan det var hendt, og at store institusjoner og krefter var imot. De oppsatte en skrivelse av 22. juni som ble nektet avsendt. Istedenfor fikk de bare lov til å sende den nakne henstilling om abdikasjon til Kongen. Det
80 viste seg straks at Riksrådet bare skulle bli en lydregjering, ikke engang ordningen av departementene i det nye Riksråd fikk de lov til å bestemme over. Justisdepartementet ble således delt i tre: Justisdepartementet, Politidepartementet og Kommunedepartementet. Og når det kom til personvalget, grep tyskerne stadig inn. De søkte å få inn så mange tyskvennlige
85 elementer som mulig ved siden av de utvilsomt rettskafne og gode nordmenn, som hadde funnet det riktig å ofre seg. Victor Mogens var nå favoritten. Han var da langt farligere enn Quisling, fordi han var mer "utkrøpen". Judas Lie var denne gang med som "anti-Quisling", og kaptein Irgens dukket nå opp igjen som kommuneminister. Alle disse fant forhandlerne å måtte godta, men de
90 nektet bestemt å ta inn et medlem av Nasjonal Samling. Tyskerne forsøkte å overtale dem, men uten resultat. Det var da djevelen viste seg med alle sine fristelser. Det jeg forteller nå, viser klart nazistenes taktikk. Hvis man gir dem neglen på lillefingeren, så tar de snart hele hånden. De foreslo nå Axel Stang som idrettsminister og sa samtidig: "Hvis dere vil ta ham, skal vi garantere dere at
95 Quisling kommer til Tyskland som æresgjest ved Kanalhavnene og lignende og blir der så lenge krigen varer." Det var dette tilbud de norske forhandlere ikke kunne stå for. De anså det for en veldig fordel å bli kvitt Quisling for resten av krigen, og de anså Axel Stang for en høyst ubetydelig og ufarlig person. Derfor sluttet de en hemmelig overenskomst om dette, som de aller fleste av
100 Administrasjonsrådet ikke engang kjente til før ut på høsten. De hadde i virkeligheten åpnet bakveien for tyskerne og brøt prinsippet om ikke å ha noen forbindelse med quislingene.

Mange tegn tyder på at tyskerne under forhandlingene var uenige, og at de
105 forskjellige grupper stod mot hverandre. (Hæren mot nazistpartiet, det Sivile sikkerhetspoliti mot Gestapo.) Fra Terbovens side var forhandlingene det reneste spillfekteri, hvis mål var å kompromittere Stortinget om politiske

110 problemer. Han blottet seg helt i sin tale den 25. september, da han spent uttalte
at formålet med disse s.k. "frie forhandlinger var å innlede nyordningen med en
skyldig- erklæring av de gamle politiske partier," og endelig "å gi det norske folk
en gang for alle, en makeløs anskuelsesundervisning om den politiske moral hos
de ledende krefter i de gamle partier, og om omfanget av deres beredvillighet til
115 å begå politisk forræderi mot sin egen fortid og alt det som man hittil har
framstilt for folket som hellig og uantastelig."

Terbovens våpen ble en boomerang som rammet ham selv. Forhandlingene gav
en gang for alle det norske folk en makeløs anskuelsesundervisning i nazistisk
svik og bedrag. De viste oss hvor langt det tyske folks ledere var sunket i kultur,
120 moral og menneskelighet, og de gav oss i en sum et levende bilde av hva Hitler
virkelig mente med Den nye orden.

Kilde

Til Norge - Taler og artikler gjennom krigsårene. Oslo, 1946.

125

Emner

Forsvarspolitik, Innenriks, Krig, Norsk historie, Radiotale, Redegjørelse

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/riksradsforhandlingene-ii>

130

135

140

145